

DISCUȚII ȘI OPINII

AVUT-A LOC UN CONFLICT ÎNTRE ȘTEFAN CEL MARE ȘI VLAD ȚEPEȘ ÎN 1462 ?

CONSTANTIN ȘERBAN

De mai bine de un secol stăruie în istoriografia românească și străină¹ afirmația că în 1462, în timpul campaniei lui Mahomed al II-lea în Țara Românească, Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, s-ar fi aflat în conflict cu Vlad Țepeș, că între ei ar fi existat chiar o stare de război. Afirmația se sprijină pe două știri contemporane și anume: mai întâi este părerea cronicarului bizantin Laonic Chalcocondil care susține că la începutul campaniei lui Mahomed II, cuceritorul Constantinopolului, Vlad Țepeș și-ar fi împărțit armata în două, o parte rămânând cu el, cealaltă, mai mică, trimițând-o spre hotarul de răsărit al Țării Românești împotriva „domnului Bogdaniei Negre — adică Ștefan cel Mare — ca să-l respingă, dacă acela ar încerca să năvălească și să nu-l lase în pace, dacă ar fi năvălit în țară”. „Căci domnul acestei Bogdaniei Negre — continuă cronicarul — având o neînțelegere era dintr-o astfel de cauză în război cu Vlad”². Apoi este o scrisoare a consulului genovez din Caffa, din 2 aprilie 1462, adresată regelui Cazimir al IV-lea Jagello al Poloniei, în care se spune „am înțeles apoi că Ștefan voevod dom-

¹ J. C. Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, Wien, 1804, partea I, p. 175—176; J. Hammer, *Histoire de l'Empire ottoman*, Paris, 1836, vol. 3, p. 88; V. A. Urechia, *Istoria românilor. Biografii românești*, București, 1873, p. 57—58; Gh. Șincai, *Cronica românilor și a mai multor neamuri*, vol. II, București 1886, p. 60—61; I. Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, București, 1896, p. 26; Gr. Conduratu, *Relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ungaria pînă la anul 1526*, București, 1898, p. 152—153, 155; Gr. Tocilescu, *Manual de istoria românilor*, București, 1899, p. 132, 152—153; N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe*, București, 1899, p. 124—128; V. Pârvan, *Relațiile lui Ștefan cel Mare cu Ungaria*, în „Convorbiri literare”, 1905, p. 884—885; I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, București, 1925, p. 28—36; A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, vol. IV, ed. 3, București, 1927, p. 29—30; N. Iorga, *Istoria românilor*, București, 1937, vol. IV, p. 137—139; C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, București, 1937, vol. II, partea 1, p. 46, 51—52; M. Kogălniceanu, *Opere*, vol. I, *Scrisori istorice*, București, 1946, p. 160—162; P. P. Panaitescu, *Legăturile moldo-polone în secolul XV și problema Chilie*, în „Romanoslavica”, III, 1958, p. 108—110; *Istoria României*, vol. II, București, 1962, p. 493—494; Șt. Pascu, I, Ionașcu, C. Cihodaru, G. h. Georgescu-Buzău, *Istoria medie a României*, partea I, sec. X—XVI, București, 1966, p. 226; *Istoria R. S. S. Moldovenești*, vol. I, Chiinău, 1967, p. 150; J. Demel, *Historia Rumunii*, Varșovia, 1970, p. 131.

nul Moldovei sau Valahiei mici se luptă cu Vlad voevod... cearta acestora nu numai că ajută pe sultan, dar ce e mai primejdios printr-însă turcii capătă oarecum intrare în aceste două Valahii, ceea ce ar fi un foarte mare pericol atât pentru noi, cât și pentru alte țări vecine"³. De reținut faptul că scrisoarea a fost expedită înainte de începerea campaniei otomane (26 aprilie 1462).

Despre ce război între Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare să fie vorba înainte chiar de începutul campaniei lui Mahomed II împotriva Țării Românești din primăvara anului 1462? Cronicile interne muntene și moldovene nu amintesc nimic în acest sens. În schimb, cronicarii otomani se referă la o *dușmănie* ce ar fi existat între cei doi domni și care ar fi generat un război între ei. Unul este Tursun-bei care scrie „voevodul Țării Românești puse în acea margine (de țară) — adică a Țării Românești — pe beilerbeiu său (adică un boier comandant de oaste) împreună cu 7 000 de ostași aleși pentru a-și apăra țara de dușmanul din Moldova — adică de Ștefan cel Mare.”⁴ Celălalt, Kodja Husein relatează: „deoarece Țepeș avea unele vechi dușmăanii cu voevodul Moldovei (adică cu Ștefan cel Mare), acesta din urmă știind de sosirea padișahului (a lui Mahomed II) a luat această sosire victorioasă drept un bun prilej și s-a repezit să pustiască și să devasteze Țara Românească. Dar și acesta (adică Vlad Țepeș) aflând, trimisese o ceată ca să închidă calea moldovenilor.”⁵

Să fi fost o *dușmănie* între cei doi domni, care să fi dus la un conflict armat? Despre o dușmănie credem că nu poate fi vorba, după cum nici despre o luptă fățișă a armatelor lor. „Dușmănia” între cei doi domni despre care vorbesc cronicarii otomani trebuie să înțeleasă în sensul unor relații politice încordate, datorită conjuncturii internaționale din sud-estul Europei. Se știe că Ștefan cel Mare, la începutul domniei, s-a preocupat în special de consolidarea tronului prin lupta ce a dus-o împotriva lui Petru Aron, ucigașul tatălui său, Bogdan II. Acesta se refugiase la început în Polonia, dar tratatul moldo-polon din 1459, prin care Ștefan cel Mare recunoștea suzeranitatea regelui Poloniei, și care „prevedea să înceteze discordiile, războaiele, prădăciunile, arderile și vărsările de sânge”⁶ a avut puterea să-l alunge pe fratricid în Transilvania stăpînită de Ungaria. Or, în acea vreme regele Matei Corvin al Ungariei era în război cu regele Cazimir IV al Poloniei pentru că acesta din urmă urmărea să-i ocupe tronul ca și împăratul Frederic III al Germaniei. Și pentru că Ștefan cel Mare era vasal regelui Poloniei, potrivit tratatului din 1459 amintit, în care se spune:

² L. Chalcocondil, *Expuneri istorice*, București, 1958, p. 286.

³ N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilieii și Cetății Albe*, București, 1900, p. 125—126.

⁴ M. Guboglu, M. Mustafa, *Cronici turcești privind țările române, I*, Extrase, sec. XV — mijlocul sec. XVII, București, 1966, p. 69.

⁵ M. Guboglu, M. Mustafa, *op. cit.* p. 456.

⁶ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, București, 1913, vol. II, p. 287.

„promitem că nu vom avea pe altcineva suzeran ci vom servi numai regelui și regatului Poloniei și ne îndatorăm să mergem în ajutor, dacă va fi nevoie... în contra păgînilor“ și ținînd seama de prevederile ierarhiei feudale (vasalul era dușman dușmanului seniorului), domnul Moldovei era în același timp și dușman regelui Ungariei⁷. Dușmănia lui Ștefan cel Mare față de Matei Corvin va fi confirmată foarte curînd și anume în 1461 cînd a atacat și a pustiit țara secuilor drept represalii că în acel loc găsise adăpost Petru Aron.⁸ Ea va spori mai ales după ce adversarul său a fost chemat la curtea regelui Ungariei, de la Buda, unde i s-a oferit protecție prin intermediul voievodului Transilvaniei⁹. Deci sîntem siguri de starea de război dintre Matei Corvin și Ștefan cel Mare.¹⁰

Pe de altă parte, se știe că Vlad Țepeș era aliat cu Matei Corvin în lupta antiotomană, dată fiind încursiunea sîngeroasă pe care o făcuse pe ambele maluri ale Dunării în iarna anului 1461. Relatîndu-i acest fapt, domnul muntean i-a cerut și ajutor militar în lupta ce avea s-o dea cu turcii în primăvara anului 1462.¹¹ Din acest motiv, între Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare nu mai era o punte de legătură, „acești doi domni își aveau cărarea politică cu desăvîrșire despărțită“, afirmă istoricul I. Ursu.¹² De aceea este posibil ca în momentul cînd a fost declarat războiul împotriva turcilor, Vlad Țepeș să fi luat măsuri de precauție și să fi trimis la hotarul cu Moldova o parte din armată, pentru a nu fi surprins din această regiune, dar despre o luptă directă între cei doi domni documentele existente nu amintesc nimic.

L. Chalcocondil mai face o afirmație și anume că după ruperea relațiilor dintre Imperiul otoman și Țara Românească, Ștefan cel Mare ar fi trimis o solie sultanului Mahomed II cu propunerea de a porni împreună război împotriva lui Vlad Țepeș. La această propunere sultanul ar fi răspuns bucuros. Mai mult, drept urmare, comandantul flotei otomane din Marea Neagră ar fi primit dispoziții din partea sultanului să coopereze cu oastea domnului Moldovei pentru a ataca și cucerii Chilia de la gurile Dunării, ceea ce s-ar și fi îndeplinit. „Și după ce s-a unit [oastea lui Ștefan cel Mare] cu oastea împăratului [a lui Mahomed II], scrie cronicarul bizantin, au împresurat amîndoi orașul [Chilia] și bătîndu-l mai multe zile au fost respinși și au pierdut cîtiva oameni. Dar cum nu le mergea bine cu cucerirea orașului, s-au retras acum amîndoi“.¹³ Știrea este confirmată de o scrisoare a bailului Veneției din Con-

⁷ I. Bogdan, *op. cit.*, p. 287; I. Ursu, *op. cit.*, p. 35.

⁸ Gr. Țepeș, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1956, p. 83—84.

⁹ *Documente Hurmuzaki*, vol. II, partea I, p. 4.

¹⁰ I. Sabău, *Relațiile politice dintre Moldova și Transilvania în timpul lui Ștefan cel Mare*, în vol. *Studii cu privire la Ștefan cel Mare*, București, 1958, p. 225—226.

¹¹ I. Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, București, 1896, p. 78—92, scrisoarea din 11 februarie 1462.

¹² I. Ursu, *op. cit.*, p. 35; relațiile dintre cei doi domni la p. 33—35.

¹³ L. Chalcocondil, *op. cit.*, p. 286.

stantinopol din 28 iulie 1462, probabil trimisă dogelui, în care se spune: „flota sultanului împreună cu domnul Valahiei inferioare (adică Moldova) merse să lovească cetatea Lycostomo [adică Chilia] în jurul căreia stătu opt zile și n-au putut face nimic, ci au murit mulți azapi și s-au întors cu rușine și învinși”.¹⁴ Concordanța acestor două izvoare nu ne surprinde deloc pentru că probabil a existat aceeași sursă de informație, o știre necontrolată care a circulat în vara anului 1462 la Constantinopol, unde se afla atât cronicarul bizantin cât și bailul Vaneției.

În condițiile istorice de atunci, credem că despre o cooperare moldoturcă la atacul Chilie nu poate fi vorba, pentru că de fapt numita cetate a fost atacată *separat* de turci cât și de moldoveni. Se știe că flota otomană a intrat pe Dunăre venind din Marea Neagră la începutul lunii mai și a atacat Chilia fără a o cucerii și apoi a urcat pe fluviu în amonte. Dar la 15 mai, când flota turcă se afla probabil sub zidurile cetății amintite, Ștefan cel Mare se afla la Bacău, la peste 250 km. (în linie dreaptă)¹⁵, unde probabil aștepta desfășurarea evenimentelor. Dar după ce a aflat că turcii n-au luat Chilia și s-au îndreptat spre cetatea Brăila, iar sultanul pătrunsese în Țara Românească pe la Turnu, abia atunci domnul Moldovei s-a îndreptat spre Chilia cu intenția de a o cucerii; prin aceasta căuta să-și întregască apărarea hotarului țării sale la Dunăre. Atacul său se făcea la adăpostul prevederilor tratatului de alianță încheiat cu regele Poloniei, la 2 martie 1462, care hotăra *neînstrăinarea* din partea Moldovei a nici unei părți din țara sa „nici o țară, nici un ținut, nici un oraș și nici un feud... prin nici un mijloc, dimpotrivă dacă ceva din acestea s-ar fi înstrăinat pe acelea vrem să le câștigăm înapoi și le vom câștiga”.¹⁶

Privitor la cetatea Chilia, care a fost un alt motiv al relațiilor încordate dintre Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș, se știe că aceasta fusese cândva în posesia domnilor Moldovei pînă în timpul lui Petru II, care o cedase în 1448—1449 lui Iancu de Hunedoara pentru că-l ajutase să ocupe tronul¹⁷. Din 1449 aici fusese instalată o garnizoană maghiară pentru a apăra gurile Dunării împotriva turcilor. După moartea lui Iancu de Hunedoara (1456), cetatea revenise pentru scurt timp Moldovei, dar în toamna anului 1456, după ce Petru Aron a recunoscut suzeranitatea otomană¹⁸, a apărut pericolul ca ea să fie ocupată de turci. De aceea, noul domn al Țării Românești, Vlad Țepeș, a ocupat-o în 1456—1457 făcînd din ea un important obiectiv în sistemul defensiv antiotoman la Dunărea de Jos. În această privință, cronicarul

¹⁴ N. Iorga, *op. cit.*, p. 125.

¹⁵ *Documente privind istoria României*, veacul XIV—XV, A. Moldova, I, 1384—1475, București, 1954, p. 317—319.

¹⁶ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. 2 București, 1913, p. 287; I. Săbău, *op. cit.*, p. 226.

¹⁷ Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 77.

¹⁸ N. A. Constantinescu, *Începuturile și stabilirea suzeranității turcești în Moldova*, București, 1914, p. 14—25.

Constantin Mihailovici de Ostrovița afirmă că Mahomed II ar fi spus, referindu-se la Chilia, următoarele: „atîta vreme cît Chilia și Cetatea Albă le țin și le stăpînesc românii și unгурii Belgradul sîrbesc, noi [adică turcii] nu vom putea avea nici o biruință”.¹⁹ La rîndul său, Ștefan cel Mare, care obținuse tronul cu sprijinul lui Vlad Țepeș, nu era mulțumit că sistemul de apărare al Moldovei se sprijină la Marea Neagră și Dunăre numai pe fortificațiile de la Cetatea Albă. De aceea, el dorea foarte mult să recupeze Chilia, mai ales acum cînd Țara Românească fusese atacată de turci, care, eventual, ar fi putut ocupa și această cetate. Astfel, la 22 iunie 1462, domnul Moldovei a atacat Chilia fără a o cucerii. În schimb, a fost rănit la picior la glezna stîngă, rană de care nu s-a mai vindecat niciodată pînă la moarte.²⁰

În toamna aceluiași an, relațiile dintre Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș se vor restabili, după ce în locul domnului muntean a fost numit de sultan ca domn Radu cel Frumos. Probabil că hotărîrea a luat-o domnul Moldovei, după ce a aflat că Matei Corvin a fost de acord cu alegerea sultanului. În august 1462, voievodul Transilvaniei, din porunca monarhului său, avea să recunoască și el pe noul domn al Țării Românești.²¹ Astfel, Țara Românească avea de fapt doi domni la sfîrșitul verii anului 1462, sprijinit fiecare de o parte din boierimea munteană, cu deosebire că Vlad Țepeș avea asenti-mentul acelei părți dintre boieri care nutrea sentimente antiotomane, în timp ce fratele său, Radu cel Frumos, mai avea alături de el și o parte din oastea otomană condusă de un general.²² În același timp, noul domn numit de turci căuta să atragă de partea sa întreaga boierime munteană.²³

În aceste condiții a avut loc, în toamna anului 1462, o luptă între oștile lui Vlad Țepeș, sprijinite de un detașament moldovenesc, și acelea ale lui Radu cel Frumos, sprijinit de turci, încheiată cu victoria contra turcilor. Ne-o mărturisește un călător englez din acea vreme, William Wey, care adaugă că vestea acestei victorii antiotomane din Țara Românească a fost salutată cu bucurie tocmai în insula Rodos.²⁴ Cooperarea dintre cei doi domni, Ștefan cel Mare și Vlad Țepeș, era însă tardivă. Părăsit de boieri și de țărani care luptau în oastea sa, Vlad Țepeș și-a găsit refugiul în Transilvania, în noiembrie 1462, unde, datorită uneltirilor negustorilor sași, dușmanii săi — care au plăsmuit o scrisoare menită să arate „trădarea” sa față de cauza creștină — a fost arestat și întemnițat la Vișegrad, din porunca lui Matei Corvin.

În privința Chilie — una din cauzele disputei dintre Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare — aceasta a fost recuperată de domnul Moldovei după trei

¹⁹ *Călători străini despre țările române*, București, 1966, vol. I, p. 128.

²⁰ O. Gorka, *Cronica epocii lui Ștefan cel Mare. 1457—1499*, București 1937, p. 145; Șt. Pascu, I. Ionașcu, C. Cihodaru, Gh. Georgescu-Buzău, *op. cit.*, p. 226.

²¹ *Documente Hurmuzaki*, vol. XV, partea 1, p. 58.

²² I. Hammer, *Histoire de l'Empire ottoman*, Paris, 1836, vol. 3, p. 90—91.

²³ L. Chalcocondil, *op. cit.*, p. 291.

²⁴ E. D. Tappe, *Documents concerning Rumanian History, 1427—1601*, Londra, 1964, p. 17—19; *Istoria României*, vol. II, București, 1962, p. 494.

ani, în 1465, în urma unei expediții, fără prea multă greutate și se pare chiar cu azeziunea garnizoanei locale. Astfel, după multe decenii, redutabila cetate a fost inclusă din nou în sistemul defensiv al Moldovei, timp de aproape 20 de ani, pînă în 1484 cînd a căzut în stăpînirea turcilor.

Desigur că în stadiul actual al cercetării acestei probleme izvoarele capabile să lumineze cele cîteva puncte obscure care mai dăinuie încă în rezolvarea ei sînt insuficiente. Rămîne ca pe viitor noi surse documentare, mărturii ale contemporanilor s-o elucideze. Oricum, explicațiile pe care ni le permite actuala documentare sînt de natură să ne apropie destul de mult de realitatea evenimentelor petrecute în urmă cu mai bine de 500 de ani, cînd se hotăra, în lupta împotriva turcilor, soarta țărilor române și a poporului român.